

LAUSUNTO SIVISTYSVALIOKUNNALLE 10.11.2020

HE 173/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle oppivelvollisuuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi

Esitys oppivelvollisuusiän korottamisesta 18 ikävuoteen, ohjauksen vahvistamisesta, toisen asteen koulutuksen maksuttomuudesta sekä toisen asteen valmistavien koulutusten ja nivelvaiheen ohjauksen kehittämisestä

Kiitämme mahdollisuudesta lausua asiasta.

Oppivelvollisuuden nostaminen 18 ikävuoteen

Oppivelvollisuuden nostaminen 18 ikävuoteen ja toisen asteen koulutukseen hakeutumisvelvollisuus edellyttää entistä vahvempaa panostusta peruskoulun oppilaan ohjaukseen, mikä esityksessä on asetettu kuntien sekä opetuksen ja koulutuksen järjestäjien vastuulle.

Hallituksen esityksessä ohjaus on nostettu keskeiseen asemaan. Tämä on oleellista, koska on tiedossa, että muun muassa oppilaat, joilla on oppimisvaikeuksia ja vaikeassa elämäntilanteessa olevat nuoret ovat juuri niitä, jotka helpommin putoavat koulutuksen ulkopuolelle ja syrjäytyvät yhteiskunnasta. Perusopetuksen päättävä oppilas saattaa tarvita nivelvaiheessa tuekseen myös laajaa ja erikoisosaamista vaativaa yhteistyötä esimerkiksi sosiaalityön, etsivän nuorisotyön ja erikoissairaanhoidon, erityisesti esimerkiksi mielenterveys- ja päihdepalvelujen puolelta.

Esitys sisältää myös uudistuksen, jossa nykyiset perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen väliin sijoittuvat valmistavat ja valmentavat nivelvaiheen koulutukset yhdistettäisiin tutkintokoulutukseen valmentavaan koulutukseen. Oppivelvollisuusiän jatkaminen tullee todennäköisesti lisäämään valmentavan koulutuksen tarvetta.

Samoin tulee varmistaa, että perusopetuksessa osataan ohjata oppilas tarvitsemansa valmentavan koulutuksen tai muun tuen piiriin. Vrt. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) v. 2018–2019 arviointi, josta käy ilmi, että nivelvaiheen valmistavissa tai valmentavissa opinnoissa opiskelevat olivat päässeet huomattavasti heikommin tutustumaan kyseiseen koulutukseen peruskouluaikanaan kuin lukioissa tai ammattiin johtavissa opinnoissa opiskelevat.

Karvin arvioinnissa (2018–2019) toisen asteen oppilaitoksissa sekä lukio- että ammatillisen opetuksen puolella on todettu vajetta oppimisvaikeuksien tuen arvioinnissa sekä oppimis- ja opiskelutaitojen tukemisessa. Kun oppivelvollisuuden nostamisella tavoitellaan koko ikäryhmän saamista toisen asteen koulutukseen, on tämä jo olemassa oleva vaje huomioitava ja varmistettava, että oppilas tai opiskelija saa jatkossa toisella asteella tarvitsemansa tuen oppimiseen tai opiskeluun.

Tuen saamisen merkitys

Hallituksen esityksessä nostetaan esille, että tilastokeskuksen tietojen mukaan jokaisessa ikäluokassa jää noin 15 prosenttia ilman toisen asteen tutkintoa. Vain noin prosentti ei missään vaiheessa aloita toisen asteen koulutusta, joten loput osuudesta selittyy pääosin koulutuksen keskeyttämisestä. Vuoden 2017 Nuorisobarometrissa nuoret ovat kertoneet ammatillisen koulutuksen keskeyttämisen syiksi seuraavanlaisia tekijöitä: väärä alan valinta, viihtymättömyys koulussa, opetus ei vastannut odotuksia, koulun ulkopuoliset asiat, heikko opintomenestys, jälkeen jääminen opinnoissa, rahan puute, terveys ja tuen puute.

Huomionarvoista on se, että niiden nuorten kohdalla, jotka ovat jääneet keskeyttämisen jälkeen koulutuksen ulkopuolelle, keskeyttämisen syinä painottuvat opintoihin saadun tuen puute sekä se, että heille on suositeltu keskeyttämistä. Näiden tietojen perusteella olisi tärkeää kartoittaa systemaattisemmin ja syvällisemmin opintojen keskeyttämiseen vaikuttavia tekijöitä, jotta juurisyihin päästäisiin aidosti ja tehokkaasti vaikuttamaan.

Hallituksen esityksessä oppivelvollisuuden pidentämisellä pyritään nostamaan koulutus- ja osaamistasoa sekä varmistaa jokaiselle mahdollisuus toisen asteen suorittamiseen. Tavoitteen toteutumisen kannalta ensisijaisen tärkeää olisi, että oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin edistämiseen ja varhaiseen tukeen kiinnitetään tarpeeksi huomiota.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2020) mukaan mielenterveys- ja päihdehäiriöihin liittyvät oireet haittaavat nuoren opiskelukykä, lisäävät riskiä opintojen venymiseen sekä keskeyttämiseen. Oireilu heikentää myös nuoren mahdollisuuksia sijoittua työelämään. Huomionarvoinen asia on myös se, että suomalaisia nuoria aikuisia koskevassa tutkimuksessa todetaan, että 40 prosentilla oli ollut vähintään yksi mielenterveyshäiriö elämänsä aikana (Suvisaari 2009).

Mitä varhemmassa vaiheessa oppimisvaikeudet, neuropsykologiset ja mielenterveyden häiriöt havaitaan ajoissa, sitä parempaa – ja myös mahdollisesti kevyempää – tukea tarvitaan.

Listasimme aiemmin sivistysvaliokunnalle vuoden 2021 talousarvioesityksestä antamassamme lausunnossa kevyempiä tukemisen keinoja, joita ovat esimerkiksi monimuotoiset tavat opettaa, oppilaan oman oppijuuden, motivaation, myönteisten tunteiden ja minäpystyvyyden tukeminen, keinojen, muistitekniikoiden ja strategioiden opettaminen systemaattisesti, tietoteknisten ja muiden oppimisen apuvälineiden sekä onnistumisen kokemusten edesauttaminen ja myönteinen palaute (Sirola et al. 2020).

Oppilaitoksissa on oltava riittävästi pätevää henkilöstöä, opinto-ohjaajia, psykologeja, kuraattoreita, terveydenhoitajia, psykiatrisia sairaanhoitajia, jotta oppilas tai opiskelija voi saada oppimiseen tarvittavan tuen sieltä, missä oppiminenkin tapahtuu. On tärkeää taata riittävät resurssit myös pienryhmä- ja yksilölliseen ohjaukseen sekä oppimisvaikeuksien testaukseen koulun puolelta.

Lisäksi on huomioitava, että kun työpaikkojen rooli oppimisympäristönä vahvistuu ammatillisessa opetuksessa, tulee oppimisen tukea järjestää riittävästi myös työpaikoilla.

Toisen asteen koulutuksen maksuttomuuden laajentaminen

Toisen asteen koulutuksen maksuttomuus edistää oppilaiden ja opiskelijoiden yhdenvertaisuutta riippumatta opiskelijan tai perheen toimeentulon tasosta ja varallisuudesta tai alasta, jota opiskelee. Muutoksen yhteydessä tulee kuitenkin varmistaa, etteivät koulutuksen maksuttomuuteen käytettävät resurssit heikennä opiskelijoille tarjottavia tukiresursseja oppilaitoksissa. Maksuttoman koulutuksen lisäksi oppilailla tai opiskelijoilla tulee olla mahdollisuus riittävään tukeen esimerkiksi oppimisen vaikeuksien tai mielenterveyden ongelmien vuoksi. Tuen tulee kattaa niin tarvittavat opetusjärjestelyt kuin esimerkiksi erityisopetuksen ja psyykkisen ja sosiaalisen tuen henkilöstöresurssit.

Vuoden 2017 Nuorisobarometrissä nostetaan esille, että vähävaraisesta lapsuudenkodista tulevat kokevat selvästi muita useammin joutuneensa keskeyttämään tutkintoon johtavan koulutuksen rahan puutteen takia. Vastaajista 17 prosenttia sanoo joutuneensa karsimaan opiskeluvaihtoehtojaan rahanpuutteen vuoksi ja 14 prosenttia joutuu valitsemaan koulutuspaikan taloudellisin perustein. Nuorisobarometrissä painotetaan, että yhdenvertaisuuden kannalta rahanpuutteen yhteys koulupudokkuuteen on huolestuttava havainto.

Pelastakaa Lapset ry:n Eväitä Elämään ohjelman raportissa (2016) tuodaan esille, että lukion suorittamiseksi tarvittavat välttämättömät hankinnat maksavat jopa 2500 euroa. Ammatillisessa koulutuksessa tarvittavia hankintoja taas ovat työvälineet, työpuku ja suojavaarusteet, jotka ovat välttämättömiä opiskelun kannalta. Kelan myöntämä oppimateriaalilisä (47,26 e/kk) auttaa kustannuksissa, jos kriteerit siihen täyttyvät, mutta kaikkea sillä ei kateta.

Jos opiskelija asuu lapsuudenperheessä, jossa perheen taloudellinen tilanne on heikompi, kustannuksista selviytyminen voi tarkoittaa säännöllistä sosiaalitoimen täydentävän toimeentulotuen tarvetta.

Sosiaalitoimeen tulee esittää oppilaitoksesta saatava luettelo ja kustannusarvio/ostotositteet välttämättömistä ammattivaatetuksesta, -tarvikkeista ja oppikirjoista. Lisäksi sosiaalitoimeen tulee antaa selvitystä siitä, mitkä vaatteet tai tarvikkeet ovat ensisijaisesti hankittava opiskelun alkaessa ja mitkä voi hankkia myöhemmin. Toisin sanoen, täydentävää toimeentulotukea voi joutua hakemaan useita kertoja opiskelujen aikana. Toimeentulotuki on viimesijainen tuen muoto ja mikäli rakenteellisilla muutoksilla voidaan vähentää tarvetta turvautua täydentävää tukeen, vähentää se hallinnollista taakkaa, kuten erilaisia sekä järjestelmälle että yksilölle raskaita raportointivelvollisuuksia.

Lisätietoja

Riikka Mettälä, riikka.mettala@mtkl.fi, 0407560578

Lausunnon ovat laatineet

Kirsi Sirola, koulutuspäällikkö

Riitta Hämäläinen, koulutus- ja markkinointikoordinaattori

Riikka Mettälä, sosiaalityön asiantuntija

Oskari Korhonen, lakimies

Lähteet

Karvi, arviointi 2018–2019: Tiivistelmä: Vaihtoehtoja, valintoja ja uusia alkuja – Arviointi nuorten opintopoluista ja ohjauksesta perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa (.pdf)

Sirola, Kirsi – Hämäläinen, Riitta – Mettälä, Riikka, Korhonen, Oskari: Lausunto sivistysvaliokunnalle 21.10.2020, Varhaisen tuen toimivuus ja siihen tehtävät panostukset HE 146/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021. Mielenterveyden keskusliitto 2020.

Pekkarinen, E & Myllyniemi, S (toim.) Opin polut ja pientareet. Nuorisobarometri 2017. Valtion nuorisoneuvosto. Nuorisotutkimusseura.

Pelastakaa Lapset ry. Eväitä elämälle raportti (2016).

Suvisaari et al. (2009). Mental disorders in young adulthood. Psychological Medicine, 39, 287–299.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. (4.11.2020) Haettu osoitteesta: <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyden-edistaminen/opiskelijoiden-mielenterveys>